

Kansallisista työmarkkinasuhteista toimialakohtaisiin työmarkkinasuhteisiin: toimialakohtaisten työmarkkinasuhteiden kehitys EU:ssa

Tiivistelmä

Johdanto

Tämä tutkimus keskittyy työmarkkinasuhteisiin yhdeksällä toimialalla kaikissa 27:ssä EU:n jäsenvaltiossa. Sen tavoitteena on tuoda esiin mahdollisuuksia, jotka liittyvät toimialakohtaisten työmarkkinasuhteiden vertailemiseen, ja osoittaa, että niissä näyttää olevan samanlaisia piirteitä yli valtioiden rajojen. Tutkimuksessa nostetaan esiin tekijöitä, jotka saattavat selittää eriasteista kansainvälistä lähentymistä eri toimialoilla ja siten myös EU:n laajuisen koordinoinnin mahdollisuuksia eri toimialoilla.

Tutkimuksessa tarkastellaan toimialojen asemaa Euroopan kehittyvässä monitasoisessa hallintojärjestelmässä. Siinä pohditaan työmarkkinasuhteiden toimialakohtaisten asetelmien mahdollista vuorovaikutusta EU:n laajuisen toimialakohtaisen hallintojärjestelmän kanssa. Erityisesti siinä esitetään, että Euroopan työmarkkinaosapuolten alakohtaisen vuoropuhelun kehityksen ja alakohtaisten työmarkkinasuhteiden rakenteiden välillä EU:n jäsenvaltioissa on yhteys.

Toimialakohtaisuutta on edistetty erityisenä Euroopan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun tasona ja yhtenä eurooppalaisen sosiaalisen mallin kulmakivenä: tätä varten on muun muassa perustettu työmarkkinaosapuolten alakohtaisia neuvottelukomiteita, jotka ovat laatineet yli 500 yhteistä asiakirjaa vuodesta 1998 lähtien.

Toimiala on merkittävä taso Euroopan, kansallisen ja yritysten tason välillä. Tämän vuoksi tutkimuksessa katsotaan, että toimialan organisaatioiden välinen ja rajojen yli ulottuva samankaltaisuus vaikuttaa mahdollisuuksiin kehittää ja toteuttaa Euroopan työmarkkinaosapuolten alakohtaista vuoropuhelua. Kun sopimusten ja tekstien tuottamista yhdeksässä maassa tarkasteltiin alustavasti, kävi ilmi, että oletus pitää paikkansa, vaikka täsmällisemmät syyt ja seuraukset edellyttävätkin perusteellisempaa tutkimusta, mahdollisesti useammilta toimialoilta.

Tutkimus perustuu kolmeen toisiinsa liittyvään vaiheeseen.

- Siinä tutkitaan, miten toimialakohtaiset työmarkkinasuhteiden järjestelmät vaihtelevat maiden välillä sekä miten kansalliset työmarkkinasuhteiden järjestelmät vaihtelevat toimialojen välillä. Näin testataan, voidaanko taloudellisesti kansainvälistyneiden alojen työmarkkinasuhteiden järjestelmiä verrata paremmin keskenään.

- Siinä kuvaillaan ja eritellään klusterianalyysin avulla työmarkkinasuhteiden järjestelmiä toimialan tasolla ja kehitellään uusi luokitus työmarkkinasuhteiden järjestelmille.
- Siinä kehitetään kvalitatiivista tutkimusta alakohtaisten työmarkkinasuhteiden järjestelmien samankaltaisuuden ja Euroopan työmarkkinaosapuolten alakohtaisen vuoropuhelun välille.

Taustaa

Toimiala on nykyäänkin työehtosopimusneuvottelujen ja työmarkkinajärjestöjen tärkein taso noin puolessa EU:n jäsenvaltioista. Paineet kansallisten työmarkkinasuhteiden hajauttamiseksi ovat olleet kasvussa, mutta edelleenkin ei ole selvää, voidaanko tätä osittain tasapainottaa kehittämällä rajojen yli ulottuvaa koordinaointia. Näin voisi tapahtua monikansallisissa yrityksissä, työehtosopimusneuvotteluissa ja EU:n tasolla. EU on kehittänyt Euroopan työmarkkinaosapuolten alakohtaisen vuoropuhelun puitteita vuodesta 1998 lähtien. Se on perustanut 40 Euroopan työmarkkinaosapuolten neuvottelukomiteaa, jotka kattavat noin 145 miljoonaa työntekijää kaikissa jäsenvaltioissa. Toimiala on edelleen useimmissa jäsenvaltioissa työmarkkinaosapuolten kansallisen vuoropuhelun tärkeä taso, ja se on nousemassa olennaiseksi hallinnon tasoksi Euroopan tasolla. Siksi on yhä olennaisempaa, että työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun toimialakohtaista dynamiikkaa ymmäretään, kun vertaillaan kansallista kehitystä ja pyritään ymmärtämään EU:n hallinnon kehityssuuntia.

Keskeiset havainnot

Työmarkkinasuhteiden erot ja yhtäläisyydet

Joissakin maissa työmarkkinasuhteiden järjestelmät ovat samanlaiset kaikilla talouden aloilla, toisissa taas järjestelmät ovat hyvin erilaisia eri aloilla. Joillakin toimialoilla taas työmarkkinasuhteiden järjestelmät ovat samankaltaisia maasta riippumatta. Toimialakohtainen vaihtelu ei näytä liittyvän erilaisiin perinteisiin kansallisten työmarkkinasuhteiden

”lajeihin”, paitsi Pohjoismaissa, joissa kaikissa vaihtelu on vähäistä. Maat, joissa työmarkkinasuuhdejärjestelmät ovat samankaltaisia alasta riippumatta, ovat niinkin erilaisia valtioita kuin Suomi, Malta ja Ranska. Toisaalta Puolassa, Kyproksessa ja Portugalissa työmarkkinasuuhdejärjestelmät eroavat toisistaan eri aloilla eniten. Tietoliikennealalla on eniten samankaltaisuutta kaikissa EU27-maissa, kun taas kampaamo- ja kauneusalalla samankaltaisuutta on vähiten. Työmarkkinasuuhdeasetelmat vaihtelevat enemmän toimialoittain kuin maittain. Tämä merkitsee sitä, että alojen väliset erot yksittäisessä maassa ovat yleensä suurempia kuin maiden väliset erot yksittäisellä toimialalla.

Alakohtaisten työmarkkinasuuhdeiden samankaltaisuuden työntö- ja vetotekijät

Työmarkkinasuuhdeiden maiden välisen samankaltaisuuden kannalta merkittäviä tekijöitä analysoitaessa kävi ilmi, että maiden väliseen työmarkkinasuuhdejärjestelmien samankaltaisuuteen liittyy sellaisia sosioekonomisia tekijöitä kuten toimialojen kansainvälistyminen (esimerkiksi toimialoilla, joilla on paljon kansainvälistä kilpailua ja joilla tuotantopaikkojen siirrettävyys on laajaa). Myös EU:n säädökset voivat ”vetää” toimialoja kohti maiden välistä työmarkkinasuuhdeiden samankaltaisuutta ja samalla edistää ”työntötekijöitä”, kuten toimialojen kansainvälistymistä, ja siten työmarkkinasuuhdeiden rakenteiden samankaltaistumista.

Työmarkkinasuuhdejärjestelmät toimialojen välillä

Koska työmarkkinasuuhdejärjestelmissä on EU27-maissa sekä maa- että toimialakohtaista vaihtelua, tutkimuksessa kehitettiin työmarkkinasuuhdetyyppien järjestelmä, joka perustuu nykyiseen kansallisten työmarkkinasuuhdemallien luokittukseen. Näissä tyypeissä otetaan huomioon erilaiset työmarkkinasuuhdeiden ulottuvuudet toimialoittain tarkasteltuna. Kun toimialoja tarkastellaan lajeittain, vaikuttaa siltä, että maat sijoittuvat toimialakohtaisten työmarkkinasuuhdeiden lajien perusteella ryhmiin, jotka poikkeavat niistä, joihin ne perinteisten työmarkkinasuuhdeiden kansallisten järjestelmien perusteella kuuluisivat.

Kun toimialavaihtelu otettiin huomioon yksilöittäessä samankaltaisia työmarkkinasuuhdeiden lajeja, huomattiin, ettei työmarkkinasuuhdeiden lajien jakautuminen noudata kuviteltuja maantieteellisiä linjoja, toisin kuin kansalliset luokittelut, joissa erotetaan toisistaan pohjois-, etelä- ja itäeurooppalainen malli. Myös tältä osin analyysissä havaittiin ero työmarkkinasuuhdeiden lajien maantieteellisessä sijoittumisessa yhtäältä aloilla, joilla kansainvälistä kilpailua on paljon (samanlaisia työmarkkinasuuhdeiden ominaispiirteitä EU27-maissa) yhden tai kahden suuren ryhmittymän välillä, ja toisaalta aloilla, joilla kilpailua ei juurikaan ole. Tämä viittaa

sihen, että kansainvälistyminen johtaa jossain määrin lähentymiseen, vaikkakaan ei välttämättä kohti yhtä ainoaa työmarkkinasuuhdeiden tyyppiä. Suojatuilla aloilla sitä vastoin on selkeämmin nähtävissä maantieteellisiä malleja, jotka muistuttavat perinteisiä kansallisia luokituksia, mikä viittaa siihen, että toimialakohtaiset työmarkkinasuuhdeiden järjestelmät vastaavat läheisemmin erilaisia hallitsevia kansallisia malleja.

Toimialakohtaiset työmarkkinasuuhdejärjestelmät ja EU:n laajuinen työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu

Raportissa tuodaan esiin eräitä työmarkkinasuuhdeiden alakohtaisia ominaispiirteitä, jotka näyttävät monitasoisessa järjestelmässä vaikuttavan Euroopan työmarkkinaosapuolten alakohtaisen vuoropuhelun hallinnollisiin valmiuksiin. Analyysin perusteella näyttäisi siltä, että toimialoihin, joilla on maasta riippumatta samankaltaisia työmarkkinasuuhdeita, liittyy enemmän Euroopan työmarkkinaosapuolten alakohtaista vuoropuhelua. Tiedot viittaavat myös siihen, että tietyt työmarkkinasuuhdeiden ominaispiirteet toimialatasolla saattavat helpottaa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua toimialatasolla Euroopassa. Erityisesti toimijakentän sirpaloitumisen vähäisyyttä, suurta järjestäytymistiheyttä ja työehtosopimusneuvottelujen yleisyyttä havaitaan yleensä toimialoilla, joilla Euroopan työmarkkinaosapuolten alakohtainen vuoropuhelu näyttää ainakin muodollisesti olleen hedelmällisintä. Tämän yhteyden mittaaminen edellyttää kuitenkin lisätutkimuksia.

Päätelmät

- Ottaen huomioon, että työmarkkinasuuhdeiden piirteet vaihtelevat enemmän toimialojen kuin maiden välillä, toimiala on erittäin lupaava taso tutkiessa työmarkkinasuuhdeiden lähentymistä Euroopassa ja Euroopan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun mahdollisuuksia.
- Toimialojen kansainvälistymistä edistävillä EU:n säädöksillä näyttää olevan heijastusvaikutuksia toimialakohtaisten työmarkkinasuuhdeiden kehitykseen.
- Alakohtaista työmarkkinakeskustelua kehittyä todennäköisimmin aloilla, joilla on samanlaisia työmarkkinasuuhdeita EU:n eri jäsenvaltioissa, ja se myös voimistuu todennäköisimmin näillä aloilla.
- Joillakin toimialoilla alakohtainen työmarkkinasuuhdeiden malli ulottuu yli maiden rajojen, toisilla aloilla taas on kansallisia malleja. Toisaalta jopa maissa, joille hajautetummat tai heikommin koordinoituvat työmarkkinasuuhdeet ovat ominaisia, kuten useimmissa uusissa jäsenvaltioissa, on nähtävissä alakohtaista vaihtelua, ja joillakin niiden toimialoista järjestäytymisaste on korkea.

Lisätietoja

Raportti *From national to sectoral industrial relations: Developments in sectoral industrial relations in the EU* ("Kansallisista työmarkkinasuuhdeista toimialakohtaisiin työmarkkinasuuhdeisiin: toimialakohtaisten työmarkkinasuuhdeiden kehitys EU:ssa") on saatavana osoitteesta <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1110.htm>

Stavroula Demetriades, Research Manager
stavroula.demetriades@eurofound.europa.eu